

שולחן ערוך	שולחן ערוך	יום	יום	ליקוטי מוהר"ן	ליקוטי הלכות	משנה ברורה	נוכחי	שולחן ערוך
ע"ה: י"ג	ע"ה: י"ג	שבת	כ"א	פז	רפד	הורה	רכא רכב	ע"ה: י"ג
ע"ה: ט"ז	ע"ה: ט"ז	א	כ"ב	פז:	רפה	עד	רכג רכד	ע"ה: ט"ז
ע"ה: כ"א	ע"ה: כ"א	ב	כ"ג	פז:	רפו	עד:	רכה רכו	ע"ה: כ"א
ע"ה: כ"ד	ע"ה: כ"ד	ג	כ"ד	פז:	רפז	עה	רכז רכה	ע"ה: כ"ד
ע"ה: כ"ח	ע"ה: כ"ח	ד	כ"ה	פה	רפה	עה:	רכט רל	ע"ה: כ"ח
ע"ה: ל"א	ע"ה: ל"א	ה	כ"ו	פה:	רפט	עו	רלא רלב	ע"ה: ל"א
ע"ה: ל"ד	ע"ה: ל"ד	ו	כ"ז	פט	רצ	הורה	רלג רלד	ע"ה: ל"ד

בקר בני אהר

יו"ל ע"י קהילת חסידי ברסלב
בנשיאות הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

451 | פרשת שמות | כ"א טבת תשפ"ו

דבר המערכת

מי היה מאמין, שקומץ יהודים עלובי נפש, שפלים לאין שיעור ברוחניות ובגשמיות, יעמדו מול מלך קשה ואומה קשה (רש"י שמות יח-י"ג) כפרעה ומצרים, ויכניעו אותם לגמרי. ללא שום כלי נשק, ללא שום כח ותכסיס מלחמה, אלא בכח אהבה ושוועה בלבד. זה לא נתפס. אפילו בני ישראל באותו דור לא האמינו שיש בכוחם לפעול נוראות שכאלו על ידי זעקתם, 'נואש הייתי אומרת לגאולה' (רש"י, שיר השירים ב-ג), הם אפילו לא שמעו למשה מקוצר רוח ומעבודה קשה, כסבורים היו שצריכים לעבודות קשות סיגופים ותעניות כדי להמשיך ישועה מול עוצם עוונותיהם, ולא ידעו שבכח האמונה - שהיא שורש התפילה והצעקה - ביכולתם לפעול בקל להתגלות רחמי ה' (ראה לקרימ"ח ס"ב פ"ו).

שמות בני ישראל

את עצמו ולהחיות את עצמו בזה שעל כל פנים עדיין שם ישראל נקרא עליו, שהוא שם ה'. כי 'שמו משותף בשמונו', ומאחר ששם ישראל שהוא שם ה' נקרא עלינו עדיין, אנו מחויבים לשמוח כל ימינו לעולם, כי עדיין יש לנו תקוה לכל הישועות ולכל הטובות."

לא לחינם מתלוות בדרך כלל לנפילות מחשבות זלזול ופחיתות, אין אלו הרהורי תשובה כלל וכלל, אלא המשך ישיר לחיצי היצר ששולח ללבנו ח"ו, זוהי העבירה גוררת עבירה' שרוצה ללכות הכל ח"ו, ומי שרוצה להינצל בעת גלותו ולהפוך את הירידה לעליה, בהכרח שירומם דעתו בְּקִרְתָּ שם ישראל אשר הוא נושא עליו, ולזכור היטב את מעלתו ומהותו האמיתית ושהוא קשור בקשר בלי ניתק לחי החיים.

רבינו הקדוש (בליקוטי מוהר"ן, ח"א ז) מלמדנו, שהרע מתגבר על הטוב וכובשו כל כך עד שמונח בשפל המדרגה ושוכח מעלתו, וכשמתעורר הטוב ונזכר במעלתו הגדולה - שהוא מנשמות ישראל שהם למעלה מכל העולמות, ועתה הוא הולך לכליון והפסד ח"ו, אזי מתחיל זה הטוב להצטער ולרחם על עצמו וחוזר בתשובה, עכת"ד. וזה מלמדנו, שכל **תקות השקוע ברע הוא, שיזכור מעלתו ורוממות מהותו!**

והרה"ק מטשערין ז"ל (בספרו פרפראות לחכמה, שם אות ג) מוסיף: "עיקר הנפילה של הטוב הזה שנכבש כל כך עד ששכח את מעלתו, היינו ששכח מעלתו מעצם שרשו שהוא מחלקי נשמות ישראל, שבשבילם היתה כל הבריאה בשביל שצפה הקב"ה על כל ההתפארות שיקבל מכל חלק מחלקי נשמות ישראל, אפילו מאותם שנפלו ונכבשו ונטמעו בין האומות כל זמן ששם ישראל נקרא עליו. אבל כשזה הטוב נופל בדעתו מחמת שנכבש בין הגויים ונתרחק מקדושת ישראל ומקיום המצוות, עד שעל ידי זה שוכח את מעלתו שבא ממקום קדוש ועליון ונורא כזה, אזי יכול לתעות אחר עבודה זרה ח"ו, שיאבד על ידי זה באמת את מעלתו כביכול."

וכך מלמדנו רבי נתן: "צריכים להודיע להטוב הכבוש אצל כל אחד במקום שכבשו, את 'שמו' דייקא, היינו, להזכירו היטב ששמו כלול בשם ישראל הקדוש. כי כל זמן שזוכר היטב שמו עדיין, אזי בקל יכולים להוציאו ממקום שנפל לשם. ועיקר השכחה, מה שלפעמים הטוב נכבש ונתעלם כל כך עד ששוכח לגמרי את מעלתו, דהיינו, מה ששוכח את שמו, **המשך בעמוד ד'**

אין לו כח להתפלל, אין לו מח להתבודד, הוא נושא על גבו משא כאוב של שנים מלאי נפילות ומכשולות, דומה הוא בעיני עצמו כהר של אשפה שאין לדל כמוהו תקוה להיחלץ הימנו, ברוב מרירותו ועולות בו מחשבות שאין עוד זול וחסר ערך יותר ממנו.

התורה הנצחית מתווה לנו דרך לגאולה. סיפור יציאת מצרים, כאשר זכו להיגאל מגלות כה מרה, הגו' מפת דרכים' גם לגאולת הנפש מן הגלות הפרטית. שכן "עיקר כל הגאולות וכל הישועות הם רק ישועת וגאולת הנפש מגלות התאוות רעות הבאים מהסטרא אחרא והיצר הרע שהם עיקר צרות וגלות ישראל, והם בחינת קליפת מצרים המתגברים בכל דור על נפש הישראלי ורוצים לאחוז אותו בגלות כבד ומר" (ליקוטי הלכות, אונגא ג, א).

ופרשיות אלו ללמד על כל אחד יצאו, איך ובמה נזכה להפוך את כל ירידותינו ונפילותינו למקור צמיחה לקבלת התורה ובנין המשכן הפרטי. וכהמשך דברי רבי נתן (שם): "כל אחד מישראל כולל מכל התורה וצריך שיעברו עליו כל המלחמות וכל הגלויות בחינת גלות מצרים וגאולתה, ושאר כל הגלויות וגאולתן, עד שזוכה לבחינת גאולה וזוכה להתקרב לה' יתברך באמת כראוי."

בתחילת פרשתנו, בה אנו לומדים על גלות ישראל במצרים, אומר הכתוב "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה". מה טיבה של ידיעה זו בשערי הגלות? אלא שכאן רמז לנו הכתוב מהו ה'צידה לדרך' אותו יש ליקח, כדי להתקיים ולעמוד בתוך הגלות המר הכולל בתוכו את כל גלויות הגוף והנפש לדורות; שנזכור ונדע בבואנו מצרימה שיש לנו שם של ישראל, ובזה עצמו יש לנו כבר תקוה גדולה להפוך הכל לגאולה.

מי שרוצה להיגאל, בהכרח שיברח ממחשבות של זלזול על עצמו! זוהי נקודת ההצלה בתוך החושך המר, שנזכור היטב את השם הקדוש שאנחנו נושאים עלינו, את שם ישראל שכביכול משותף בשמו יתברך, ובכך יכולים וצריכים להתחזק בכל עת אפילו בנפילה האיומה ביותר חלילה. וכפי שרבי נתן כותב (ליקוטי הלכות, שבת ד, טו): **"עיקר ההתחזקות והשמחה הוא מה שזכינו שלא עשני גוי והבדילנו מן התועים, היינו מה שעדיין שם ישראל נקרא עליו.** ובזה יכול לחזק את עצמו אפילו הקל שבקלים והגרוע שבגרועים, אפילו פושעי ישראל, כל זמן ששם ישראל נקרא עליו, יכול לחזק

רבבות עמך בית ישראל יצאו השבוע לרחובה של עיר להיאבק ולהיאנח על הגזירות הקשות הניתכות עלינו בארץ הקודש, ועלינו לקום ולהתעורר מול כל הרכב והסוסים, שבוודאי בכח הזכרת שם ה' המה יכרעו ויפולו, ותשועת ה' כהרף עין, וכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות.

העורכים

פניני אור

אמרות מהירות מרביה"ק ותלמידיו

ש"י [שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְעֶשְׂרִי] טְבִילוֹת מְסַגְּלִין לִירְאָה (וְרָמַז לְדָבָר: "יּוֹבִילוּ שֵׁי לְמוֹרָא").

(ספר המידות)

לתגובות והערות 3323796@gmail.com ניתן לקבל את הגיליון באימייל מידי שבוע

הדל"נ 4:17 • ניץ ההמה 6:35 • מוזק"ש 8:25
צאת השבת 5:33 • צאה"ש לר"ת 6:11

יקר תפארת ה"ליקוטי הלכות"! (ב)

וכן דרכו תמיד, להביא את דברי האריז"ל העמוקים והנסתרים, ולפרשם ולבארם באופן נפלא, הלכה למעשה, באופן הנוגע לכל אחד ממש לעובדא ולמעשה.

והרי כמה מלשונותיו בענין זה:

"והבן הדברים, כי על פי הדברים האלה והיוצא בהם המבוארים בדבריני, תוכל לעשות לך דרך להבין מעט מזעיר בדרכי הקבלה של הזוהר הקדוש והאריז"ל להוציא מהם דרכים ועצות למעשה. על פי הקדמות נוראות ועצות אמתיות של דברי תורתו של רבינו ז"ל, שכל תורה ותורה וכל מעשה ומעשה היא פותחת שערים רבים של השגת אלקות, שעל ידי זה יכולין להבין גם כל דרכי הקבלה, אם תזכה לשקוד על תורתו הקדושה יום יום בשקידה רבה" (ליקוטי הלכות, תפילין ה, לח).

ובמקום אחר לאחר שמבאר סוד נורא של 'ההוא רוחא דשדי בגוה', הוא מסיים:

"וכל הדברים האלה מבוארים עתה על פי דרכנו בדרך הפשוט לעובדא ולמעשה, להתחזק בתפילה תמיד וכו"ל. ובאמת הכל אחד, כי גם פנימיות כוונת האריז"ל הוא להביא לידי מעשה" (ליקוטי הלכות, נחלות ד, ה).

"ועיין בכתבי האריז"ל מה שאיתא בכל זה על פי דרכו הנסתר, ותבין איך עזרנו ה' יתברך למצוא כל זה על פי דרכינו בדבריו זכרוננו לברכה שהם 'רק' לעובדא ולמעשה ותראה נפלאות" (ליקוטי הלכות, חובל בחברו ג, טו).

"הבן היטב לחבר כל הנ"ל יחד, ועיין בזוהר הקדוש ובתיקונים ובכתבי האריז"ל במקומות רבים שמדברים מזה, והעיקר שתקבל מכולם ומדבריו הנ"ל עצות אמתיות!" (ליקוטי הלכות, ברכת השחר ה, כז).

לחטוף את היגון ואנחה לשמחה; עצת 'איה'; עצת 'אזמרה'; ענין ה'רצון' שמצד אחד הם פשוטים מאד ומאידיך הם עמוקים עד אין שיעור, ומפני כך האריך הרבה בעמקותם כדי להכניסם אל הלב, וכלשונו:

"שבכל הדברים האלה צריכים לדבר הרבה, עד שזוכה להכניס אותם בלב האדם לקיימם בפשיטות ובתמימות, כי זה העיקר, כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. הן על כל אלה ההכרח להאריך ברוב המקומות, כדי להסביר העצה בפשיטות, כדי שיביא תלמוד זה לידי מעשה".

וכן חוזר ונשנה בעשרות הלכות בליקוטי הלכות - שאחר שמאריך בדרושים נפלאים, הוא מסיים ואומר שכל מטרת הדרושים הארוכים היא אך ורק להביא לידי מעשה.

והרי כמה מלשונותיו הנפלאים בזה:

"וכן הדרך הקדוש שגילה על פסוק 'איה השה לעולה', עיין שם היטב ושים לבך היטב להבין הדברים, בפרט להבנים למעשה, להכניס בלבך העצות הדקות, העמוקות, האמתיות, לקיימם בתמימות ובפשיטות" (ליקוטי הלכות, תחומין ו, ה). "והבן היטב דברים אלו למעשה, כי בשביל זה הארכתי קצת וכפלתי הדברים" (ליקוטי הלכות, תערוכות ב, ג); "והבן היטב דברים אלו למעשה, ולהנהיגה, ועצה טובה, ויערב לך מאד בעזר ה'" (ליקוטי הלכות, שוכר ג, ח).

ובאחד הפעמים, כשהוא מסביר בעומק נפלא את כוונת האריז"ל על יום הכיפורים, ומראה כיצד מרומו בזה סוד ה'צעקה', שעל ידה עולה המלכות למעלה מז"א עד בינה, הוא מסיים: "והבן היטב למעשה, אפילו למי שאינו מבין רמז זה הסוד בכוונות, כמה יפה צעקה לאדם לעולם ולבלי להתייאש עצמו מן הצעקה כל ימי חייו אפילו אם יעבור עליו מה" (ליקוטי הלכות, נדרים ג, כז).

בשבוע שעבר דיברנו על העומק הנפלא שיש בליקוטי הלכות, ודרושי החסידות העמוקים והנשגבים אשר בו.

אמנם, אם לא די בעומק הנפלא, הרי שיש שם גם עצות נפלאות הלכה למעשה. אשר זו הייתה כל תכלית רצונו של מוהרנ"ת, להאיר בלב האדם עצות לעובדא ולמעשה איך לעבוד את ה' ולהידבק בו, ולעלות מתכלית הירידה לתכלית העליה.

וכפי שמאריך בהקדמתו שעיקר המכוון של כל הדרושים העמוקים והארוכים הוא להכניסם אל הלב ולבוא לידי מעשה.

וכלשונו:

"כי דע, שכל הדברים שגילה רבינו ז"ל, הם הקדמות חדשות לגמרי. [אם אמנם כולם בנויים ומיוסדים על כל מצוות התורה המוקבלות בידינו מכבר, עם כל זאת הם הקדמות חדשות לגמרי]. וכולם הם עצות ודרכים נפלאים להתקרב על ידם להשם יתברך, כל אחד ואחד ממקום שהוא. ועיקר הכוונה לקיימם בפשיטות, כפי מה שיצאו מפיו בתמימות ופשיטות". וכל סבת אריכות דבריו, היא להכניס את ה'תמימות ופשיטות' הזאת בלבנו. שכן: "מעוצם גשמיות גופנו ועכירת שכלנו, קשה וכבד מאד להכניס בלב האדם תמימות ופשיטות הדברים האלה, כי דעת כל אדם נוטה אחרי חכמות של העולם, שרובן מעקמין את הלב מנקודת האמת לאמתו בפשיטות ובתמימות. בפרט כי באמת לאמתו, התמימות ופשיטות של דברי רבינו ז"ל, עמוק עמוק מאד, עמוק עמוק מי ימצאו. ויש בכל דבר ודבר שגילה הוא ז"ל תלי תלין של הלכות, מעיינות ותהומות יוצאים בבקעה ובה, כי כל דבריו הם כמעייני הנובע. כאשר יראה הרואה מעט דמעט במקומות אשר חנני ה' למצוא דברים נפלאים ונוראים וכוונות כמה מצוות, בדיבור אחד שגילה רבינו ז"ל".

הוא מביא שם דוגמאות מכמה עצות נפלאות של רבינו [כגון:

שביבי אור

פניני התחזקות והתעוררות
שנערכו ונעבדו מתוך איצרות שיהותיו של הגרי"מ שבטער שליט"א

ההעלמה הגדולה

ותשחק ליום אחרון

קיים מנהג משנים קדמוניות שכאשר הגיע זמנו של האדם ונפטר מן העולם מספידין אותו, ובאותה שעה מחפשים אחרי כל דבר טוב שעשה בחייו כדי לשבח אותו. וכאשר המדובר באדם שהיה ירא שמים ושומר תורה ומצוות, אין צריכין לטרוח לחפש מה לומר דברי שבח עליו ולתארו בצורה הגונה. אבל כאשר הנפטר היה שייך לחוג של הרחוקים מן הקדושה, אז משתדלים חבריו להדגיש ולהבליט את כשרונותיו הטובים ופעליו המרובים של המת.

והנה לפי מציאות חייהם, היה מן הראוי לכאורה לצפות שהמספידים ישמיעו גם כמה מילים אודות הביוליים הקבועים של הנפטר במקומות השעשועיים והתענוגיים. דאיי עלמא, היות והרי גם הם היו חלק בלתי נפרד משאר ענייני החיים של המת. אולם למעשה, רואים את ההיפך הגמור - מה שהיה כל כך קרוב ללבו של המת, דוקא זאת מנסים להסתיר כאילו שמתביישים להזכירו, מה שאינו מתיישב כלל עם חבריו העומדים סביבו...

והסתירות הללו אפשר להסביר רק לאור העובדה הפשוטה, שלא ניתן בשום אופן להכחיש את החוש, ובזמן שעומדים על יד מיטתו של נפטר, נאלצים להודות אפילו הרחוקים ביותר, שכל התאוות ותענוגי העולם הזה אין להם משמעות אמיתית, אלא הם דמיון חולף.

הביהמ"ד של חסידי ברסלב בווארשא, היה בתוך בנין גדול שדרו בו אנשים רבים, גוים וגם יהודים. ויהי היום, ויהודי אחד שדר באותו בית, נכנס לביהמ"ד וסיפר שאביו שוכב חולה אנוש והוא במצב חמור ביותר, וחושש שכל רגע הוא עלול להסתלק מן העולם, ולכן הוא מבקש מכמה מהמתפללים, חסידי ברסלב, לעלות לדירתו כדי להשלים למנין בעת יציאת נשמתו.

כאשר נכנסו האנשים לדירה ראו איש זקן ששוכב במיטה ומראה סימני גסיסה ממש. האיש הזה עסק כל ימיו בקניית מטבעות זהב, וכאשר נפסקה הגסיסה לזמן-מה, הבחינו שהאיש עושה תנועות בידו כמי שמונה מעות. והאנשים שעמדו סמוך למיטתו המה ראו כן תמהו שאפילו בשעה נוראה כזו, סמוך לפטירתו, היו מחשבותיו של הזקן שקועות עדיין בענייני ממון...

כי כך דרכו של הבעל דבר, לא די שהוא מכביד על האדם כל ימי חייו ויגם וילילה, ומסית אותו להיות מורד במלכות דקדושה, אף ברגיעו האחרונים של האדם בזה העולם אינו מוכן להרפות ממנו. וכפי שהאדם מתנהג בעולם הזה כך הוא מתנהג בעולם האמת; אחרי מה שהוא נמשך כאן אחריו הוא נמשך שם, כמו שמואב בזוהר הקדוש: "כפום מה דאיתדבק בר-נש בהאי עלמא ואתמשיך אבתריה, הכי איתדבק בההוא עלמא".

העלמה וגילוי משמשים בערבוביא...

כאן בעולם הבחירה ניתן לראות אצל הנהגת בני אדם, מעשים הסותרים זה את זה, כמואב בשם הבעש"ט הק'.

יש אדם שמתאחר לתפילת מנחה בגלל כמה מטבעות נוספות שהוא רוצה להרויח בסוף היום, אולם כאשר מבקשים ממנו שימכור את שכר תפילתו תמורת כסף או אפילו כל הון דעלמא, אינו מסכים לזה. או כאשר ירצו לתת לו אפילו מיליאן דאלער שיוותר יום אחד על הנחת תפילין, הוא לא יסכים לזאת בשום פנים ואופן גם אם לא רואים עליו התלהבות יתירה בעת הנחת תפילין, מצוה כזו השוה אצלו יותר מכל הון דעלמא. והסיבה לסתירות אלו היא, גודל כח הבחירה, אשר מחמת זה ההסתר והגילוי משמשים בערבוביא אצל איש הישראלי.

כי אכן, ההסתרה וההעלמה בעוה"ז היא גדולה ועצומה. וכבר אמר פעם הגאון האלקי רבי אברהם ב"ר נחמן מטולטשין: "אין ודאות כמו יום המיתה וגם אין העלמה כמו יום המיתה..."

'מונה מעות' בשעותיו האחרונות...

וכדאי להעתיק כאן סיפור אודות גודל כוח הבחירה ששמעתי מאחד מזקני אנשי שלומינו:

חכמת שרטוטי היד

כפי שהתבאר במדור לאסוקי שמעתתא מנהג הקדמונים ז"ל לא היו מודיעים לשום אדם זולתי לאנשים ידועים, והיו יודעים בהם סימנים ניכרים בפניהם ובמקומות אחרים. ובתשובה אחת (ליק סי' לא) כותב **רב האי גאון** שהסנהדרין שהיו דנים ארבע מיתות היו בודקים בסימנים אלו. וכידוע שבספר **הזוהר הקדוש** בפרשת יתרו מובא סודות אלו באריכות.

גם כיום נמצא בעולם הרבה שיטות בחכמת כף היד הבנויות בעיקרם לפי טבעי המזלות, אבל אין זה החכמה שהיה מסורה בידי תופשי התורה, שהם ידעו לשפוט את הדברים על פי שורש הדברים ולא רק לפי המזלות, שבני ישראל הם למעלה מהמזל ובידם תמיד לשנות את המזל לטובה, ולכן אנו מאמינים שיש כח במצות נר הבדלה לשנות את המזל לטובה ולחזק את הסימן הטוב שיצא מן הכח אל הפועל, כי המזל תלוי בנר מצוה ואור תורה.

יש להעיר שמחמת זה יש להיזהר מאוד שלא ללכת לשאול עתידיות ממי שלא למד חכמה זו על פי דרך התורה, שהחכמה בנויה על פי המזלות וכבר נפסק בשולחן ערוך (י"ד סי' קעט ס"א) 'אין שואלים בחושים בכוכבים ולא בגורלות משום שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך'. ורק מי שלמד אצל חכמים סתרי תורה יודע מה לרחק ומה לקרב, ולפי חכמתו יודע לקיים את מה שנפסק בשולחן ערוך (שם סי' ט"א) שאכן יש סימנים במזלות ואין לעשות דבר כנגד המזל ולסמוך על הנס, ומכל מקום אין לחקור אחר זה משום תמים תהיה. ולכן אף פעם לא יגזור על האדם עתידיות רעות, רק יוכל לכוון את האדם לפי טבעו מה שראוי לו ומה שאין ראוי לו.

כפי שהתבאר במדור לאסוקי שמעתתא מנהג הקדמונים להסתכל בשרטוטי היד כנגד נר הבדלה, והטור (סי' רחצ ס"ד) מביא מנהג זה בשם **רב האי גאון** בשם **הזקנים**. וכלשון **רבינו אשר מלוניל** (מובא בקובץ שיטות קמאי פסחים נד.) 'נהגו להסתכל בשרטוטים שעל כף הידים, מפני שבשרטוטי הידים מכירים החכמים מזל אדם וטובות הראויות לבוא עליו'.

יש ללמוד ממנהג זה שענין חכמת הפרצוף ושרטוטי הידים לא דבר ריק הוא, ויש בהם משמעות רב. וכך כתב **הרמב"ן בפרשת בראשית** על הפסוק זה ספר תולדות אדם (בראשית א'): כתב רבינו שרירא הגאון שמסרו את חכמתו אחד לחבירו הכרת פנים וסדרי שרטוטיהן, ומקצתן אמורים בסדר פסוק זה ספר תולדות אדם, ומקצתן בסדר פסוק של אחריו זכר ונקבה בראם. ואין מוסרים סתרי תורה ורזין אלא למי שרואים בו סימנים שראוי לכך. ולא זכינו בהם. עכ"ל.

וכפי שמתבאר מדברי הרמב"ן היה חכמה זו מסורה מפה לאוזן בידי מוסרי התורה, והיה בזה חכמה מיוחדת על פי סתרי תורה שהיו נזהרים מלגלותם. וכך הרחיב **הרמב"ן בספר תורת ה' תמימה** 'סדרי השרטוטיין שאמר הגאון ז"ל הוא חכמת הכף ושרטוטיין שעד עכשיו משתמשים בהם ומתעסקים בהם בני אדם, וכל אלו הדברים וכיוצא בהם חכמות ישנות אמיתיות הן ומקובלות ביד מקבלי התורה, וכשאבדנו אבדו החכמות עמנו, ונשארו זכרם בשיבוש ביד מעטים, ובאו אלו הפילוסופים והכחישו'.

ובתשובות הגאונים (שע"ת סי' צט וקכב) נדפס תשובה לרב שרירא ורב האי גאון שכתבו

הסתכלות על היד בהבדלה

הבשר ואפשר שזהו גם חלק ממצות ההבדלה, שבברכת הבדלה אומרים 'המבדיל בין אור לחושך', לפי שזה היה ההבדלה הראשונה בששת ימי בראשית, שהבדיל הקב"ה ביום הראשון בין אור לחושך, ואנו מבכרים על האש בשעת הבדלה להורות על הבדלה זו, ולכן צריכים ליהנות מן האור באופן שניתן להבדיל בין שני דברים הדומים (ע"ע ספר האורה סי' סב).

וכעין טעם זה הביא **הטור** בשם **רב האי גאון** על המנהג להסתכל בשרטוטי כף היד, לפי שרוצים להבחין בין שני דברים שאינם ניכרים, והיד מצוי להסתכל בו, על כן מביטים בתוך כף היד ומבחינים דרך הנר את השרטוטים.

ג. סימן להצלחה

טעם נוסף הביא **הטור** בשם **רב האי גאון** שטעם להסתכל על הצפרנים שהם רובים כסימן להצלחה לתחילת השבוע, שדבר שפיר ורבה הוא סימן ברכה (וכ"כ רבינו יונה ברכות לט. ד"ה ולא). וכן כתוב בספר **המנהיג** לאחד מן הראשונים (עמו קצו) 'אני קבלתי טעם ברור למה מסתכלים בצפרן, לפי שהן פרות ורבות יחי רצון שכן נרבה וכן נפרוץ, בשם רבותי מצרפת'. ע"כ.

גם על מנהג ההסתכלות בכף היד הביא **הטור** בשם **רב האי גאון** בשם **הזקנים** שמתסתכלים בשרטוטי פיסת היד שיש בהם סימן להתברך. וכן מובא בספר **המנהגות לרבינו אשר מלוניל** (מובא בקובץ שיטות קמאי פסחים נד.) 'נהגו להסתכל בשרטוטים שעל כף הידים, מפני שבשרטוטי הידים מכירים החכמים מזל אדם וטובות הראויות לבוא עליו'.

ד. זכר לאדם הראשון

טעם נוסף הביא **הבית יוסף** בשם **המרדכי** (יומא סי' תשכ) שקודם חטא עץ הדעת היה אדם הראשון מלובש כל גופו בלבוש של צפרן והיה מאיר ביותר, ולאחר החטא נפשט עור הצפרון מעליו ונשארו עליו צפרנים רק בסוף אצבעות הידים ורגליו. ובכן ניטל ממנו כתנות אור באל"ף וניתן לו כתנות עור בעי"ן, ולפי שברכת מאורי האש הוא זכר לאש שהוציא אדם הראשון מן האבנים במוצאי שבת, על כן מסתכלים על הצפרנים כנגד אור ההבדלה לזכר האור שהיה בוהק מלבושו קודם החטא (ע"י בב"ח סי' כ"ב וכה"ח סק"ח בשם הקדמת יתיקוני זוהר יא. ומאירי ברכות נג). וטעם זה הוא רק על הצפרנים ולא על כפות הידים.

ה. להסתכל ביד סגור

והנה לפי הטעמים הנ"ל היה אפשר להסתכל ביד פתוח עם אצבעות זקופות, להפוך את היד מצד לצד ולהסתכל בשני הצדדים, ובצד הפנימי להסתכל על שרטוטי היד, ובצד האחורי להסתכל על האצבעות. אמנם לפי טעם השבולי הלקט יש מתחילה לסגור את היד ולכוף האצבעות כלפי פנים ולפתחו ואז להסתכל על כף היד כדי שיהיה אור במקום חושך. ואם כן מי שרוצה לצאת שיטה זו אין צריך להפוך את היד מצד לצד, שיכול להסתכל על הצפרניים בעוד כשהיד סגורה ואחר כך לפתוח ולהסתכל בתוך כף היד.

אכן **הרמ"א** (שם) פסק שיש להסתכל דוקא

מנהג קדום בישראל שמסתכלים על הציפורניים ועל כף היד מול נר הבדלה, כפי שנפסק בשולחן ערוך (סימן רחצ ס"ג) 'נוהגים להסתכל בכפות הידים ובצפרנים'. והוסיף **הרמ"א** 'ויש לכפוף האצבעות לתוך היד, שאז רואה בצפרנים עם הכפות בבת אחת, ולא יראה פני האצבעות שבפנים'. ע"כ.

מקור המנהג

מקור המנהג להסתכל על הצפרנים אנו מוצאים כבר מזמן התנאים ב**פרקי דרבי אליעזר** שחיבר התנא רבי אליעזר בן הורקנוס (פ"ב), ומובא **בזוהר הקדוש** (ויקהל רח: בלשון: "וכד מברכינן על שרגא בעי לאחזאה אחורי אצבעאן בטופרין לאתנהרא מגו ההוא שרגא").

והמנהג להסתכל על כפות הידים אנו מוצאים בזמן יותר מאוחר, בזמן הגאונים. **בטור** (ס"ג) הביא בשם **רב גטוראי** ו**רב האי גאון** שכן היו עושים בשתי הישיבות מביטים לכפות הידים כדי שיהיה מן הנר. ו**בסדר רב עמרם גאון** (סדר מוצ"ש) כתב 'וראינו ששנה בפרקי רבי אליעזר בן הורקנוס שמצוה להסתכל בצפורניו מיהו אין רגילים חכמים בכך, וכנראה בזמנם לא נהגו להסתכל על הצפרנים רק על כפות הידים'.

למעשה הביא **הטור** שני המנהגים וכן נפסק בשולחן ערוך, ואף שלהלכה אין ההסתכלות על הצפרנים והיד מעכב, כי כל זמן שרואים את שלהבת האור ועומדים במקום שניתן ליהנות ממנו, ויחסי המצוה ואפשר לברך 'בורא מאורי האש', יש בה חשיבות רבה שהוא מנהג שנהגו כן מדורות הקדמונים ונפסק להלכה.

טעמי המנהג

מצינו כמה טעמים למה בחרו להסתכל על הצפרנים וכפות הידים דוקא. כדלהלן:

א. להנות מן האור

בסדר רב עמרם גאון (שם) כתב שנוהגים להסתכל על הידים כדי להנות מן האור, וזה לשונו: "וכך ראינו רבותינו ז"ל שהיו עושים ואומרים נביט בידינו כדי שנהנה מן האור, כדרך ששינינו אין מבכרים על הנר עד שיאיתו לאורו". ו**בטור** כתב שמתעם זה מסתכלים על הצפרנים כדי להנות מן האור ולהכיר בין צפרון לבשר.

והבית יוסף (שם) מביא בשם **השבלי הלקט** (סי' קל) שמתעם זה מסתכלים על כף היד כדי להנות מן האור בדרך זה; שבתחילה כופפים את האצבעות לתוך היד ומחשיכים תחתיהם, ואחר כך פושטים את האצבעות וכף היד מתחיל להאיר מן הנר, ונעשה אור במקום חושך.

ב. להבחין דרך אור הנר

אפשר להוסיף על פי מה שנפסק בשולחן ערוך (סי' רחצ ט"ד) שצריכים להנות מן האור בכדי שיוכל להכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת, כלומר שההנאה מן נר הבדלה צריך להיות בזה שיוכל להבחין ולהבדיל בין שני דברים הדומים זה לזה. ומבואר ב**פרקי דרבי אליעזר** (שם) ו**בטור** (סימן רצו ס"ב ושם) שמתסתכלים על הצפרנים שהם לבנות כלפי הגוף כדי להרגיש הבדל בין צבע הצפרון לצבע

ושולחן ערוך הרב (סי' ס"ג) הביאו מנהג זה בשם 'יש נוהגים'.

המקור למנהג זה צ"ע

אכן באמת שדברי המגן אברהם בשם הכוונות קשים עד למאוד, והמעין בדברי **האריז"ל בשער הכוונות** (ס"ו) יראה שאדרבה הוא בא להוציא ממנהג זה, וכתב שאין להסתכל על הצפרנים מצד האחורי של האצבעות, רק יש להסתכל בעוד היד סגורה והאצבעות כפופים בתוך היד, וכפי שציטט **הכף החיים** (סקי"ט) את לשונו. וטעות זה נובע ממה שלא היה לפני המגן אברהם רק את ספר פרי עץ חיים (פרק נד), ששם באו דברי **האריז"ל** בקצרה, אבל לאחר שזכינו לספר שער הכוונות מובנים הדברים שבספר פרי עץ חיים כדבריו שבשער הכוונות.

יישוב המנהג

בדרך אפשר ניתן ליישב את המנהג, שהם רוצים לקיים את טעם השבולי הלקט להנות מן האור במקום חושך, ולכן רוצים לפתוח את היד אחרי הסגירה לראות את האור על כף היד, אמנם מצד שני רוצים להיזהר שלא להסתכל על פני האצבעות כדברי הזוהר, על כן תיכף כשפותחים היד הופכים את היד לצד שני להיכר שלא להסתכל על האצבעות מבפנים.

כשהיד סגורה ולא כשהיד פתוח על פי המבואר **בזוהר הקדוש** (בראשית כ: ויקהל רח:) שעל פי קבלה אין להסתכל על פנים האצבעות בשעת הבדלה רק על אחורי האצבעות. וכתב **בדרכי משה** (אות ב) שדבר זה הוא סוד נקשר במרכבה העליונה, ובזוהר מובא רמז לזה בפסוק 'וראית את אחורי פני לא יראו'. ולכן יש לכסות את פנים האצבעות בסגירת היד ולהסתכל כך על הצפרנים עם שרטוטי כף היד בבת אחת. וכך הביא **השערי תשובה** (סק"ד) שכן מפורש ב**שער הכוונות** (ענין ליל מוצ"ש) שיש לסגור את היד, והאצבעות יהיו נכפפים כנגד פניו של המברך לפני הנר, וכן סידר **הבעל התניא בסידורו**.

הנוהגים להפוך היד ולפתוח

אמנם **המגן אברהם** (סק"ה יעו' במחש"ש) הביא בשם **הכוונות** שיש להסתכל על הצפרנים מאחורי האצבעות ממש. ולפי זה כתב שמי שרוצה לקיים גם את מנהג הגאונים להסתכל בשרטוטי כף היד, וגם את מנהג התנאים להסתכל על הצפרנים, וגם את דברי הזוהר שלא להסתכל בתוך פנים האצבעות, צריך מתחילה לסגור את היד ולהסתכל בשרטוטי כף היד ואחר כך לפתוח את היד ולהסתכל על הצפרניים מאחור. ובמשנה ברורה (סק"א)

הרה"ק רבי אהרן מטיטוב זי"ע (ב)

עמוד הימיני בהמשכת דרך הבעל שם טוב

מלבד הפלגת שבחו של הרה"ק רבי אהרן זי"ע בפי רבינו - כאשר מופיע בספר חיי מוהר"ן (סימן תקנ"ג) 'הפליג במעלת קדושת הצדיקים שהם נכדי הבעל שם טוב ז"ל, כגון הרב הקדוש רבי אהרן מטיטוב ז"ל" - היה נערץ ונקדש אצל כל צדיקי הדור באותו דור דעה שאחרי התגלות הבעש"ט והתפשטות דרכו הקדושה בעולם. והיו נותנים סימנים בראשי הדגל מחזיקי מעוז הבעל שם טוב וקבעו, כי ראש החבורה הוא המגיד הגדול ממעריטש זי"ע; יד ימין של החבורה הוא הרה"ק רבי אהרן מטיטוב זי"ע; יד שמאל הוא הרה"ק רבי ברוך ממע'בז' זי"ע; והלב הוא הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע.

טובים מאורות

ידוע היה רבי אהרן בעבודתו המיוחדת בקידוש לבנה. מסופר, שפעם הגיע הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל זי"ע ונכנס לבקרו בביתו לקבל ממנו ברכת השלום. רבי אהרן התכונן אז לצאת לקדש את הלבנה ולא רצה להקדים 'שלום', שהיה קידוש לבנה היא כקבלת פני שכינה. אחר כך בשעת אמירת 'שלום עליכם' שבקידוש לבנה, ניגש אליו רבי אהרן ואמר לו 'שלום עליכם' בפנים שוחקות. משנוכח רבי מרדכי בעניות הגדולה השוררת בביתו הלך לקבץ נדבות עבורו בעיר, כשכא לתת לו את מעות הצדקה נענה לו רבי אהרן: "איך בין דער אמת' עני בן טובים, איך קען זאגן את האלקים אני יא."

מהי הדרך לעבודת השי"ת

הגיע אליו פעם יהודי בבקשה שילמד אותו את הדרך לעבודת ה' - שיזכה אף הוא להיות צדיק כמותו. השיב לו רבי אהרן במשל: משל לעשיר גדול שבא אליו יהודי וביקש ממנו ללמדו רז זה איך ניתן להתעשר ולהיות גביר כמותו. ענה לו העשיר אני איני יכול ללמדך משום שכל העשירות קיבלתי בירושה מבית אבי, אמנם לך לעשיר שהיה עד תמול שלשום עני מרוד, ובכח חכמתו וחריצותו הצליח ועשה פרי והגיע לעשירות מופלגת, אליו תלך והוא ישיכילך בינה לדעה מהי הדרך לעשירות. כך - אמר רבי אהרן בענותנותו לאותו יהודי - אף אני קיבלתי את דרך עבודת השי"ת שלי מורשה מאבותי הקדושים, הרה"ק רבי צבי, ואביו מרנא קודש הקדשים הבעל שם טוב. לפיכך איעצך ופנה נא אל

המשך מעמוד א'

כי עיקר הוא השם ששורשו שם ה'. וצריך להזכיר את עצמו בכל פעם ששם ישראל נקרא עליו והשם יתברך יש לו ממנו התפארות פרטי, אף אם הוא כמו שהוא. ומי שמזכיר את עצמו בזה, בכל פעם בקל יוכל לשוב להשם יתברך, כי אין הטוב שוכח מעלתו לגמרי, מאחר שזוכר עדיין ששמו ישראל אשר כל העולמות לא נבראו רק בשבילנו" (משיבת נפש, ע"ד. ע"פ ליקוטי הלכות, סימני בהמה וחיה ד, תד).

כולנו יודעים שגאולת מצרים - וכך גם גאולתנו הפרטית - תלויה היתה בצעקת בני ישראל ושועתם שעלתה השמימה, אך כדי שגם בעת שפלות וגלות נעמוד ברצונות וכיסופים ובתקוה לגאולה, צריך שנזכור את מעלתנו

הרה"ק רבי שלמה מקארלין שלא קיבל את העבודת ה' שלו בירושה, ולכל מה שזכה הוא הגיע רק על ידי עבודה עצמית 'אייגענע הארעוואניע' עד שזכה למדרגותיו הנשגבות, הוא ילמדך את הדרך העולה בית ה'.

רבי אהרן הוא אוהב נאמן

מובא בספר הק' חיי מוהר"ן (אות קס"ה) כשהיה רבינו הק' מוהר"ן זי"ע א"א בעיר לעמבערג, והיה שם בסכנה גדולה, והיה שוכב זמן רב על צד אחד, ולא היה יכול לשכב על צדו השני, אחר כך עשה השי"ת עמו נסים נפלאים ונוראים, והתחיל לשוב לאיתנו קצת, ופתאום בלילה התהפך על צדו השני ושכב עליו, ואמר שבלילה בא אחד ואמר לו, שהמלכות גזר עליך לשכב על צד ימין, ושכב על צד ימין [אשר זמן רב לא היה יכול לשכב על אותו הצד]. ואותו האחד שבא אליו בלילה, הוא היה הרב החסיד המפורסם מורינו הרב ר' אהרן ז"ל מטיטוב, נכד הבעל שם טוב זכרונו לברכה. ואמר רבינו ז"ל: "שהרב הנ"ל הוא אוהב נאמן אליו באהבה גדולה מאד".

תלמידו הרב של ברסלב מתקרב לרבינו

הרקע לסיפור הקודם המובא בחיי מוהר"ן, הוא בעקבות התקרבותו של הגה"ק רבי אהרן (שלימים נודע אצל אנ"ש בשמו 'רבי אהרן דער רב' שרבינו מינה אותו להיות רבה של ברסלב). רבי אהרן נולד בשנת תקל"ה הוא היה בנו של הגאון רבי משה ראב"ד קארסין שהיה מחסידי ומקורבי הרב הקדוש רבי אהר'לע טיטיבער ז"ל, והיה נוסע אליו תמידין כסדרן יחד עם אחיו רבי אבאלי. רבי אהרן בנו של הגאון רבי משה - היה מצטרף אף הוא מפעם לפעם ונוסע בצוותא חדא יחד עם אביו ודודו לבקר בהיכלו של רבי אהרן מטיטוב.

רבי אהרן עמד עד מהרה על טיבו וטבעו של האברך רבי אהרן והיה מקרבו בקרבה יתירה.

אביו ודודו של ר' אהרן היו זקנים, ור' אהרן היה אברך צעיר לימים וכבר שימש כממלא מקום אביו על כסא ההוראה עוד בחיי אביו בעיר קארסין. כל תושבי העיר העידו על רבי אהרן ואמרו, כי יפה כוח הבן מכוח האב, כי הגם שאביו הגאון רבי משה מפורסם היה ללמדן מופלג וחסיד בקדושה ופרישות ובעבודת השי"ת עד למאד, אף על פי כן בנו הרב ר' אהרן היה עולה במדרגות הן בלימוד הנגלה בפלפול וחריפות גדולה, ובפרט בעבודת ה' יתברך שניכרים היו לעין כל התאמצותו היתירה ושגב עבודתו.

רבי נחמן טולטשינער (ז)

אשרי האיש שהוא יהודי כשר

פעם אחת אמר מוהר"ת לרבי נחמן מטולטשין בזה"ל: "אשרי איש שישמע למצוותיך, תשמע ר' נחמן, מי שזכה לזה איני יודע, אך מי שהוא כזה הנני מקנא אותו. נחמן אם אתה יהודי כשר הרניי מקנא אני בך" - "ווער עס איז קען איך נישט, נאר ווער עס זאל זיין, בין איך איהם מקנא. נחמן, אויב ביסטו א ערליכער יוד, בין איך דיר מקנא".

והפטיר רבי אברהם ברבי נחמן ז"ל ואמר: "עכ"פ איך שהוא, קרא מוהר"ת בכל זאת לאבי בשם יהודי כשר" (שיש"ק ח"ב סי' תרצ"ה).

על ידי מקו"ה יש לו תקו"ה טובה

מוהר"ת הודיע אותו בדרכי רבינו ז"ל, שיהיה נזהר מאד בטבילת מקוה בכל עת ובכל זמן, וכמו שאמר פעם רבינו ז"ל "דאס ערשטע איז מקוה". ואמר רבינו ז"ל בליקו"מ (ח"ב סי' קכ"א) שמקוה אינה מזקת כלל, והרופא שאומר שמקוה מזקת אינו רופא כלל, ואדרבה טבילת מקוה טובה מאד לבריאות הגוף, כי זה דבר מבואר בבירור שאין העבודות וסגופים שקורין 'האראוואניע' מזיקים כלל, ומי שמזיק לו העבודה והסגופים זהו מחמת שיש לו גדלות, עיי"ש.

ומעשה היה במוהר"ת, אשר ב' שבועות לפני הסתלקותו יצא קול ביום השבת שבאשמורת הבוקר נפל גג התקרה של המקוה, ואי אפשר לטבול לכבוד בוקרו של שבת, אמנם אח"כ כשהאיר היום באו שליחים ואמרו למוהר"ת שלא כן הדבר, ורק באיזה זווית של המקוה נפל הגג, אבל יש ביכולת לטבול. והלכו מוהר"ת ואנ"ש בשמחה רבה לטבול.

כשיצא מוהר"ת מהמקוה היה בשמחה עצומה שזכה לטבול, ודיבר אז מוהר"ת שיחה ארוכה בגודל מעלת המקוה, ומשמשו ר' נחמן רשם השיחה על הכתב (והנדפסה בכמה מקומות) ותוכן דבריו, שמי שהוא חזק בענין טבילת המקוה בכל יום, בוודאי יתקן כל פגמיו, ואפילו אם נכשל בעבירות חמורות רח"ל עם כל זה על ידי קדושת המקוה יש לו תקנה על הכל. ולכן 'מקוה' יש לו ב' פירושים; 'מקוה' מים או 'תקוה' טובה, ושניהם כאחד טובים בפירוש דמילתא של 'מקוה', כי על ידי שילך למקוה מים יזכה לתקוה טובה, עיי"ש באורך.

מי הכיר את רבינו!?

מוהר"ת ז"ל כמלמד נאמן וכרב מובהק, לימד את ר' נחמן שעיקר הכרת רבינו אינו בראיית זיו פניו וקלסתר צורתו הקדושה בלבד, אלא העיקר הוא ההתקשרות והכרת וידיעת דעתו הקדושה ע"י לימוד תורתו הקדושה בספריו הנוראים ליקוטי מוהר"ן, ספר המידות, וסיפורי מעשיות, ושיחותיו הק', ובפרט בקיום עצותיו הקדושים. וכן מבואר בליקו"מ (ח"א סי' קצ"ב) שפניו שכלו ונשמתו של זה הצדיק מונח בתוך הדיבור והתורה שמחדש, והזוכה לקבל דיבור מהצדיק מקבל פניו ושכלו ונשמתו, ונחקק ונצטייר בדעתו דמות דיוקנו של הצדיק עיי"ש.

ופעם אחת מרוב התקשרותו והשתוקקותו של ר' נחמן לרבינו ז"ל, נענה ואמר לרבו מוהר"ת: אוי, חבל שלא זכיתי להכיר את רבינו ז"ל ולראותו פנים בפנים, כי אז הייתי יכול לקבל ממנו בעודף יתירה ובמלא חופניים [רבינו ז"ל נסתלק בשנת תקע"א, ור' נחמן נולד בשנת תקע"ד שש שנים אחר הסתלקות רבינו ז"ל, כמסופר לעיל].

ענהו מוהר"ת קצת בגערה: "נחמן, למה הנך דואג לזה!? וכי מי הכיר את רבינו ז"ל, יוסף פרוניק!? כי יוסף זה היה פרנסתו מזיכיון העברת נוסעים על הנהר, שמצד אחד היה העיר 'ריידיד' והצד השני היה קרוב לעיר ברסלב, ובגינתים היה מפטיח בהר. והוא גם הוא העביר את רבינו, ובשנים שאחר כך היה רגיל להתפאר בזה שעדיין זוכר הוא איך שהעביר את רבינו לברסלב. ורצה מוהר"ת להדגיש בזה שעיקר הכרת רבינו ז"ל הוא על ידי לימוד ספריו וקיום עצותיו הקדושים (שיש"ק ח"ב סי' תשל"ה).

<p>ברכת מזל טוב</p> <p>להחיה וינה נברו צדיקי חיי'ו</p> <p>להלל ארזים מני מברית נתן שיעשו ניו' עבד' בת היראה ה' מיכאל טובים שליט"א יהי' שיובו לבנות בית נאמן בישראל בדרך צדיקי' וזיע"א</p>	<p>ברכת מזל טוב</p> <p>להחיה וינה נברו צדיקי חיי'ו</p> <p>להלל ארזים מני משה ניו' לעול תורה וצדקות יהי' שיובה לנרלה לתורה לחופה ולפעש"ט ולרוב נחת קדושה</p>	<p>ברכת מזל טוב</p> <p>להחיה דוד איה אכאט חיי'ו</p> <p>להלל חולדת הבת יהי' שיובה לנרלה לתורה לחופה ולפעש"ט ולרוב נחת קדושה</p>	<p>ברכת מזל טוב</p> <p>להחיה נחמן טולטשי בולטן חיי'ו</p> <p>להלל חולדת הבן יהי' שיובה לנרלה לתורה לחופה ולפעש"ט ולרוב נחת קדושה</p>	<p>ברכת מזל טוב</p> <p>להחיה ר' שטען דן חילפין חיי'ו</p> <p>להלל חולדת הבן יהי' שיובה לנרלה לתורה לחופה ולפעש"ט ולרוב נחת קדושה</p>
--	--	---	--	--